

מבשלת השיכר של יעקב הברפלד באושוויץ

Jakob Haberfeld Oswiecim vodka factory

מאת אפי שחק

העיירה אושוויץ (בפולנית Oświęcim ובגרמנית Auschwitz) הינה ללא ספק שם המעורר תזכורת לאחת התקופות הנוראיות ולמפעל המוות בקומפלדקס המחנות אושוויץ-בירקנאו הסמוך לעיירה, שנבנה והופעל על ידי הנאצים בתקופת מלחמת העולם השנייה וכלל 45 מחנות שהשתרעו על 40 קמ"ר, בו הגיע לשיאו תיעושו של רצח ההמונים במסגרת הפתרון הסופי ונרצחו והושמדו בו כמיליון ומאתיים אלף בני אדם, רוב רובם, כמיליון ומאה אלף, יהודים.

אשוויץ (אשוויינצ'ים), עיר במחוז קרקוב, גליציה המערבית, אשר סופחה לפולין בשנת 1564. בניגוד לזיכרון הקולקטיבי הנורא משם העיר, אושוויץ הייתה ממוקמת על צירי מסחר ראשיים והיוותה מרכז מפואר ליישוב ותרבות יהודית לאורך כ-400 שנים. ערב מלחמת העולם השנייה גרו בעיר כ-10,000 תושבים יותר ממחציתם יהודים. בעיר הייתה קהילה יהודית גדולה, יותר מ-30 בתי כנסת, מוסדות חינוך ידועים כשיבת "כתר תורה" ויותר מתריסר שטיבלאך של חסידי וויזניץ, צאנז, ראדאמסק, בעלזא, באבוב, קשאנוב, וסאדיגורא.

ילדי היהודים למדו בחדרים והבחורים בישיבה גדולה. 'תרבות' ארגנה שיעורי-עברית, ויצ"ו הקימה גני-ילדים ובעיר הוקמה אף אוניברסיטה עממית ואפילו סניף של אגודת שוחרי האוניברסיטה העברית בירושלים. אגודת 'קדימה' הקימה במקום מועדון ספורט יהודי ובעיר היו חיי תרבות ומסחר ענפים. היהודים הקימו בתי חרושת למזון, בורסקאות וחמרי בניין, ריכזו בידיהם את המסחר וההובלה ואת רוב המלאכה. במועצת העיר ישבו

יהודים, סגן ראש העיר כדרך קבע היה יהודי ואף שמה של העיירה בידיש נהגה "אושפיצין" מלשון "אושפיזין", כמקום מכניס אורחים, שיהודים חפצו לגור בו.

עם כניסת הנאצים לעיר כל הקהילה הושמדה בתוך כשבוע ושרדו ממנה יהודים בודדים. כיום נותרו בעיר רק שרידים מעטים המעידים על התרבות המפוארת שאבדה. אחרי המלחמה לא חודשו חיי הקהילה היהודית בעיר והבודדים שחזרו, עזבו בשנות ה-50.

בביתה של משפחת קונרייך בעיר נפתח המוזיאון היהודי שמנציח את ההיסטוריה של הקהילה שהייתה, הכולל תמונות ומסמכים וכן חפצי יודאיקה שנמצאו בשנת 2004 מתחת להריסות בית הכנסת הגדול שהרסו הגרמנים.

בית הכנסת "חברה לומדי משניות", שנבנה בשנת 1913, הוא היחידי ששרד בעיר מתוך 30 שהיו בה לפני המלחמה. בתמונה העליונה בית הכנסת ולפניו באר המים במרכז העיר ובתחתונה המבנה כיום ולצידו הימני המוזיאון היהודי (צילום – ויקפדיה).

בזמן המלחמה הגרמנים הרסו את פנים בית הכנסת והשתמשו במבנה כמחסן תחמושת. אחרי המלחמה היהודים המעטים השתמשו בו עד לעזיבתם ומאז שנות ה-50 הוא עמד ריק.

בשנות ה-70 השלטונות הלאימו את המבנה והפכו אותו למחסן שטיחים. בשנת 1998 הוחזר המבנה לקהילה היהודית בביילסקו-ביאלה, שתרמה אותו לעמותת המרכז היהודי באושוויץ. העמותה שיחזרה את המצב לזה שהיה לפני המלחמה והוא נפתח מחדש בשנת 2000, לשימוש המבקרים הרוצים בכך.

במרכזה של אושוויץ ההיסטורית ממוקם "קפה ברגסון" שממוקם בבניין בן מאה שנים שהיה שייך למשפחת קלוגר. בעיר גם נותרו שרידים של בית העלמין היהודי בן 300 שנה, ונותרו בו כאלף מצבות (צילום – בית התפוצות).

בשנת 1804 הוקמה בעיר מבשלת שיכר (יי"ש) על ידי היהודי יעקב הברפלד, אחד מהמפעלים המוקדמים ביותר בפולין. מבשלת השיכר הוקמה ליד מבצר העיר וליד בית הכנסת הגדול והיתה אחד מסימני ההיכר של העיר במהלך המאה ה-19.

התשלובת בבעלות יהודית ייצרה כמויות אדירות של וודקה, רום ומיצים (בתמונה תווית בקבוק וויסקי מפס הייצור של מבשלת השיכר). ליד המזקקה הייתה אחוזה משפחתית בת 40 חדרים, בית הברפלד, אחד האייקונים האדריכליים של העיר.

משפחת הברפלד אף הקימה, שנים לפני מלחמת העולם השנייה, שלוחה של מסילת הרכבת לאזור הביצות מחוץ לעיר, שם היה שפע חצץ נהר למזקקה.

אלפונס ורעייתו פליציה הברפלד, היו זוג עשיר, בלב הקהילה המקומית, וחיו באורח חיים מודרני. הם הזדהו כיהודים אך לא היו דתיים במיוחד.

ערב המלחמה, היה אלפונס הברפלד, הבעלים הגאה של מפעל המשקאות של יעקב הברפלד ואחד המעסיקים הגדולים בעיר.

למעשה, ערב המלחמה, המפעל כבר פעל למעלה מ-130 שנה וייצא את המוצרים הפופולריים שלו ברחבי אירופה בקווי הרכבות, שבהמשך ישמשו להסעת מעל למיליון איש, בכיוון ההפוך, אל מותם.

בשנת 1939 הזוג הברפלד נסעו לניו יורק לייצג את העסק ביריד העולמי. בתם בת השנתיים, פרנציסקה הנריקה, נשארה בבית עם סבה וסבתה. בזמן ששטו חזרה לאירופה פרצה המלחמה וגרמניה פלשה לפולין. בני הזוג מצאו עצמם מנועים מלהיכנס חזרה לפולין הכבושה. הם לעולם לא יראו את בתם יותר. היא וסבתה נרצחו במחנה ההשמדה בלז'ץ בשנת 1942.

Alfons Haberfeld

Franciszka Haberfeld

Felicja Haberfeld

במהלך המלחמה הצבא הגרמני השתלט על ביתו של הברפלד והשתמש בו כמפקדה מקומית בזמן הכיבוש הגרמני.

בשנת 1967, יותר משני עשורים לאחר שבנו את חייהם בארצות הברית, עשו אלפונס ופליציה הברפלד נסיעה חזרה ל אושוויינצ'ים. המזקקה הייתה בבעלות המדינה, ובית הברפלד היה במצב מוזנח וזקוק לתיקונים רבים.

גל חדש של אנטישמיות שפרץ בפולין אילץ את ניצולי השואה ואת ילדיהם לברוח מפולין רק דור אחד אחרי השואה ובעיר לא נותר אף יהודי אחד.

המסע לפולין היה כבד מנשוא עבור אלפונס הברפלד. "הרוס רגשית" מהמפגש, הוא נפטר שלוש שנים אחר כך, בן 66 היה במותו.

Jakób Haberfeld, Oświęcim.
Fabryka likierów i wytłocznia soków owocowych.

Skrzyń..... Nr. 6800 Demjon..... Nr. 6800
Dla firmy Rosner Salomon
zawartość i ilość: 2800
Pakował
Kontrolował
Dnia 25.11.1945

W razie reklamacji, nadesłać ten znaczek kontrolny. — Bez tego znaczka, reklamacji nie uwzględnią się.

פריטים אלה ממפעלו של יעקב הברפלד נחשבים כיום למבוקשים בקרב אספנים ולא אחת ניתן לראות בקבוקים מתוצרת המפעל נמכרים במכירות פומביות ברחבי העולם במאות דולרים. פחות שכיחים למציאה הם פריטי הנייר המוצגים במאמר, ששימשו תעודות משלוח.

הכיתוב בפולנית בשורות העליונות:

"יעקב הברפלד אושוויינצ'ים"

(Jacob Haberfeld Oświęcim)

"מפעל ליקרים ועיסת מיץ פירות"

fabryka likierow i wytłocznia sokow)
(owocowych.

הכיתוב בכותרות למילוי בגוף הפתקה:

מספר ארגזים (Skrzyn).

לחברה (Dla Firmy)

תוכן וכמות (zawartość i ilość).

אריזה (Pakował).

מבקר/בודק (kontrolował).

יום (Dnia).

Jakób Haberfeld, Oświęcim.
Fabryka likierów i wytłocznia soków owocowych.

Skrzyń..... Nr. 6800 Demjon..... Nr. 6800
Dla firmy Oskar Wojniak
zawartość i ilość: 572 8 1/4 l.
Pakował
Kontrolował
Dnia 24.11.1945

W razie reklamacji, nadesłać ten znaczek kontrolny. — Bez tego znaczka, reklamacji nie uwzględnią się.

